

DELPHINE DE VIGAN

Niets weerstaat de nacht

Vertaald uit het Frans door
Jan Versteeg

COLIBRI-BIBLIOTHEEK

Achtste druk

De vertaler ontving voor deze vertaling een projectsubsidie
van het Nederlands Letterenfonds

Nederlands
letterenfonds
dutch foundation
for literature

Oorspronkelijke titel *Rien ne s'oppose à la nuit*, verschenen bij
Éditions JC Lattès

Oorspronkelijke tekst © Éditions JC Lattès, 2011

Eerste Nederlandstalige uitgave © Jan Versteeg en De Geus BV,
Breda 2013

Deze uitgave van World Editions kwam tot stand in
samenwerking met De Geus BV, 2015

Omslagontwerp Multitude

Omslagillustratie © Raphaël Pierret

ISBN 978 94 6237 144 6

NUR 302

Niets uit deze uitgave mag verveelvoudigd en/of openbaar
gemaakt worden door middel van druk, fotokopie of op
welke wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke
toestemming van World Editions BV, Breda, Nederland.
Telefoon: 076 523 3533. Internet: www.worldeditions.org.

Toen ik mijn moeder die ochtend in januari in haar huis vond, had ze een blauwe kleur, een mengeling van lichtblauw en asgrijs, de handen op een merkwaardige manier donkerder dan het gezicht. Handen alsof er inktvlekken op zaten, in de plooiën van de vingerkootjes.

Mijn moeder was al een paar dagen dood.

Ik weet niet hoeveel seconden, ja zelfs minuten ik nodig had voor het tot me doordrong, hoewel de situatie volkomen duidelijk was (mijn moeder lag op haar bed en reageerde helemaal nergens op), het duurde een hele poos voor ik schutterig en verkrampd een harde schreeuw liet horen, als na een ademstilstand van een paar minuten. Nu nog, ruim twee jaar later, blijft het voor mij een raadsel door welk mechanisme mijn hersenen het beeld van het lichaam van mijn moeder, en vooral het waarnemen van haar geur, zo op afstand hebben weten te houden, hoe het kon dat ze zo veel tijd nodig hadden om de informatie in zich op te nemen die daar voor ze lag. Dat is niet de enige vraag die haar dood bij me heeft achtergelaten.

Zo'n vijf weken later ontving ik terwijl ik nog helemaal versuft was de prijs van de boekhandelaars voor een roman waarin een van de personages een moeder was

die zich helemaal teruggetrokken en voor alles afgesloten had en die na jaren van stilzwijgen weer ging spreken. Ik had mijn moeder het boek gegeven voor het verscheen, waarschijnlijk trots dat ik weer een roman voltooid had, hoewel ik me ervan bewust was dat ik zelfs met een verzonnen verhaal met het mes in de wond wroette.

Ik kan me niets meer herinneren van de plaats waar de prijs werd uitgereikt, ook niets meer van de plechtigheid zelf. Ik denk dat de schrik er bij mij nog flink in zat; toch glimlachte ik. Toen de vader van mijn kinderen me een paar jaar eerder verweet dat ik mijn angst liet omslaan in agressiviteit (zo noemde hij die irritante neiging om in elke situatie de aandacht op me te vestigen), had ik op hoogdravende wijze geantwoord dat ik het leven ernstig nam.

Ik glimlachte ook tijdens het diner dat ter ere van mij werd gegeven, waarbij het mijn enige zorg was op de been te blijven, daarna, toen ik eenmaal zat, op te passen dat ik niet opeens met mijn hoofd in mijn bord viel, met net zo'n beweging als waarmee ik toen ik twaalf was met mijn hoofd omlaag in een leeg zwembad was gedoken. Ik herinner me het lichamelijke, ja zelfs atletische aspect van deze inspanning, volhouden, ja, ook al liet niemand zich voor de gek houden. Het leek me beter het verdriet weg te stoppen, aan banden te leggen, te onderdrukken, te verbergen, tot het

moment dat ik eindelijk alleen zou zijn, liever dan dat ik de vrije loop had gegeven aan wat alleen maar een lange schreeuw geweest zou zijn of, erger nog, een ge-reutel, en waardoor ik ongetwijfeld op de grond zou zijn beland. De afgelopen maanden waren de gebeurtenissen waarbij ik betrokken was elkaar op een merkwaardige manier steeds sneller opgevolgd, en het leven stelde ook deze keer weer te hoge eisen. Zo vond ik, terwijl het leek of ik viel, dat het er alleen maar op aankwam een goed figuur te slaan, ofwel de situatie het hoofd te bieden (desnoods te doen alsof).

En daarvoor is het, zo weet ik allang, beter om te staan dan te liggen, en te vermijden omlaag te kijken.

In de maanden daarna heb ik nog een boek geschreven, waarvoor ik al een aantal maanden aantekeningen had gemaakt. Achteraf gezien weet ik niet hoe dat mogelijk was, of het moet zijn dat er niets anders was, als de kinderen eenmaal naar school waren en het om me heen leeg was, niets anders dan die stoel, voor de computer die aanstond, ik bedoel geen andere plek om te gaan zitten, om rust te vinden. Na elf jaar in hetzelfde bedrijf te hebben gewerkt – een langdurige krachtmeting die me had uitgeput – was ik net ontslagen, waardoor ik duidelijk in een bepaalde roes verkeerde toen ik Lucile in haar huis aantrof, helemaal blauw en volkomen roerloos, en vervolgens veranderde de roes

in angst en daarna de angst in nevel. Ik schreef iedere dag, en ik ben de enige die weet dat dat boek, al heeft het niets met mijn moeder te maken, niettemin het stempel draagt van haar dood en van de gemoedstoestand waarin ze me heeft achtergelaten. En vervolgens verscheen het boek, zonder mijn moeder om aan mijn antwoordapparaat de grappigste boodschappen toe te vertrouwen die betrekking hadden op mijn televisie-optredens.

Op een avond diezelfde winter, toen we naar huis terugkeerden van een afspraak bij de tandarts en we naast elkaar op de smalle stoep in de rue de la Folie-Méricourt liepen, vroeg mijn zoon me, plompverloren en zonder dat iets in het voorafgaande gesprek aanleiding tot die vraag gaf: ‘Grootmoeder ... heeft zij eigenlijk zelfmoord gepleegd?’

Als ik eraan denk, brengt die vraag me nu nog van mijn stuk, niet door de betekenis maar door de formulering ervan, dat ‘eigenlijk’ uit de mond van een negenjarig kind, een behoedzaamheid naar mij toe, een manier om het terrein te verkennen, er op je tenen naartoe te gaan. Maar misschien was het van zijn kant een echte vraag: moest de dood van Lucile, gezien de omstandigheden, als een zelfmoord worden beschouwd?

De dag dat ik mijn moeder bij haar thuis aantrof,

kon ik mijn kinderen niet ophalen. Ze bleven bij hun vader. De volgende dag deelde ik hun mee dat hun grootmoeder dood was, ik geloof dat ik zoiets zei als: 'Grootmoeder is dood', en als reactie op de vragen die ze me stelden: 'Ze heeft ervoor gekozen om te gaan slapen' (toch had ik Françoise Dolto gelezen). Een paar weken later riep mijn zoon me tot de orde: je hoorde het beestje bij zijn naam te noemen. Grootmoeder had zelfmoord gepleegd, ja, zich van kant gemaakt, het doek laten zakken, het opgegeven, de boel de boel gelaten, ze had stop, basta, *terminado* gezegd, en ze had goede redenen om tot dat besluit te komen.

Ik weet niet meer wanneer het idee bij me opkwam om *over* mijn moeder te schrijven, over het gebeuren *rondom* haar, of met haar als *vertrekpunt*, wat ik wel weet is dat ik dat idee van me af zette, dat ik het op afstand hield, zo lang mogelijk, waarbij ik een lijst opstelde van de talloze schrijvers die over de hunne hadden geschreven, van de vroegste tot de meest recente, alleen maar om mezelf te bewijzen hoe gevaarlijk het terrein was en hoe uitgekauwd het onderwerp, ik verjoeg de zinnen die 's ochtends vroeg of langs de omweg van een herinnering bij me opkwamen, evenzovele beginregels van romans in elke mogelijke vorm waarvan ik niet eens het eerste woord wilde horen, ik stelde een lijst op van hindernissen die ik ongetwijfeld zou tegen-

komen en van de reusachtige risico's die ik me op de hals zou halen bij het uitvoeren van zo'n plan.

Mijn moeder vormde een te uitgebreid, te somber, te troosteloos terrein, kortom: het waagstuk was te groot.

Ik liet de brieven, de papieren, de door Lucile geschreven teksten ophalen door mijn zus, die ze in een speciale koffer stopte en weldra naar haar kelder zou brengen.

Ik had er de plaats en de kracht niet voor.

Vervolgens leerde ik mezelf om aan Lucile te denken zonder dat mijn adem stakte: haar manier van lopen, met het bovenlichaam voorovergebogen, haar tas die ze schuin over de borst placht te dragen en tegen haar heup klemde, haar manier om haar sigaret vast te houden, platgedrukt tussen haar vingers, om zich met het hoofd omlaag op een metrowagon te storten, het trillen van haar handen, de nauwkeurigheid van haar woordkeus, haar lachje, dat haarzelf leek te verbazen, de veranderingen van haar stem onder invloed van een ontroering waarvan op haar gezicht soms geen enkel spoor te vinden was.

Ik dacht eraan dat ik niets mocht vergeten van haar droge, fantasierijke humor en van haar bijzondere verbeeldingskracht.

Ik dacht eraan dat Lucile achtereenvolgens verliefd

was geweest op Marcello Mastroianni (ze verduidelijkte: 'doe me er daar maar een stuk of zes van'), Joshua Schidlow (een toneelrecensent bij *Télérama* die ze nooit had ontmoet, maar wiens pen en intelligentie ze roemde), een zakenman met de voornaam Edouard, van wie we nooit de ware identiteit hebben weten te achterhalen, Graham, een onvervalste clochard en als het hem uitkwam violist in het veertiende arrondissement, en die werd vermoord. Ik heb het niet over de mannen die daadwerkelijk haar leven hebben gedeeld. Ik dacht eraan dat mijn moeder kip in het pannetje had gegeten met Claude Monet en Immanuel Kant, op eenzelfde avond in een verre voorstad waaruit ze met de RER was teruggekeerd, en dat ze het jarenlang zonder chequeboekje had moeten doen omdat ze haar geld op straat had uitgedeeld. Ik dacht eraan dat mijn moeder toezicht had gehouden op het informatiesysteem van haar bedrijf, evenals op het hele RATP-net, en dat ze op cafétafels had gedanst.

Ik weet niet meer op welk moment ik me gewonnen gaf, misschien de dag dat ik inzag hoezeer schrijven, mijn schrijven, verbonden was met haar, met haar verzinsels, die momenten van waanzin waarop het leven voor haar zo zwaar was geworden dat het nodig was geweest eruit te ontsnappen, waarop haar verdriet zich niet anders had kunnen uiten dan via een verzonnen verhaal.

Dus heb ik haar broers en zussen gevraagd me over haar te vertellen, me hun verhaal te doen. En ik nam hen op de band op, hen en anderen die Lucile hadden gekend, en de rest van de opgewekte en zwaar getroffen familie die de onze is. Ik legde uren opgenomen woorden op mijn computer vast, uren vol herinneringen, stiltes, tranen en zuchten, gelach en ontboezemingen.

Ik heb mijn zus gevraagd de brieven, schrijfsels, tekeningen uit haar kelder te halen, ik zocht, onderzocht, zwoegde, deed ontdekkingen, bracht dingen aan het licht. Ik besteedde uren aan het lezen en herlezen, aan het bekijken van films, foto's, ik stelde steeds dezelfde vragen, en ook andere.

En daarna probeerde ik, zoals tientallen schrijvers voor mij, om over mijn moeder te schrijven.